

Мар'ян ДУКСА

Мар'ян Дукса, беларускі празаік і паэт, нарадзіўся 5 красавіка 1943 года на хутары каля вёскі Каракулічы Мядзельскага раёна Мінскай вобласці, у сялянскай сям'і. У 1958-1960 гг. займаўся ў Свірскай навучальні механізацыі, закончыўшы яе, працаваў у калгасе ўлікоўцам трактарнай брыгады, адначасова вучыўся завочна ў сярэдняй школе. Скончыў філалагічны факультэт БДУ (1969). У 1969-1987 гг. настаўнічаў у Сольскай сярэдняй школе на Смаргоншчыне. Член Саюза пісьменнікаў СССР і Саюза пісьменнікаў Беларусі. Першы верш апублікаваў у мядзельскай раённай газеце ў 1960 г. Выйшлі зборнікі паэзіі «Спатканне» (1967), «Крокі» (1972), «Станцыя» (1974), «Прыгаршчы суніц» (1976), «Забытыя словы» (1979), «Зона супраціўлення» (1982), «Твая пара сяўбы» (1985), «Заснежаныя ягады» (1989) і іншыя. Аўтар кніг для дзяцей «Зялёны акварыум» (1980) і «Світаюць сосны» (1987). Лаўрэат Літаратурнай прэміі Саюза пісьменнікаў Беларусі імя А.Куляшова (1990) за кнігу вершаў і паэм «Заснежаныя ягады», Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі (2016) за кнігу вершаў «Птушка вечнасці-Душа». Узнагароджаны медалём Саюза пісьменнікаў Беларусі за вялікі ўклад у літаратуру. Вершы Мар'яна Мікалаевіча перакладаліся на рускую, украінскую, польскую, балгарскую мовы.

ЛЕТА

Лета... Задыхала роўна планета.
Квецень пладамі наўкруг прарасла.
Цёплыя пырскі бягуць з-пад вясла.
Пальцамі гладзіць ваду Віялета.
Чулых лакцей супакоены дотык.
Суіснаванне лагодных плячэй.
Знікла экспрэсія — зліцца хутчэй.
Выдыхся ў сэрцы вясенні наркотык.
Лета. На хвалях жывых калыханне.
Час хоць на міг задрамаў. Не ляціць.
Ціхенька толькі чарот шамаціць
Пра лёгкаплынную радасць каханья.

* * *

Прыйдзе — не прыйдзе... Зычым табе мы,
хлопец нацяты, шчаслівых хвілін.
Прыйдзе — не прыйдзе... Ад гэтай дылемы
дзьме неспакой найвялікшы адзін.
Ног маладых непрадбачаны танец,
думак бязладных маленькі хаос.
Як ён — ці збудзецца радасны шанец
сёння расквеціць, умаіць свой лёс?
Прыйдзе — не прыйдзе... Вось і змярканне.
Змрокі ў сэрца сягаюць глыбей.
Зараз няўжо яна — стрэлка спаткання,
хоць і застыне, а пойдзе далей.
З хлопцам на пару ўстрывожаны ўсе мы,
мусіць, трапечамся з ім недарма.
Прыйдзе — не прыйдзе... Ды большай праблемы,
чым гэта стрэча, у свеце няма.

* * *

З вандзэлкам ці з букетам кветак,
з плячэй сцягнуўшы балахон,
героі драм ці аперэтак
увесь запоўнілі вагон.
Усё чытаецца на тварах —
хто ў шчасці, хто бядой зарос.
Хто плавае ў дзіцячых марах,
каго піхнуў нядаўна лёс.
Дарожных хто размоў аматар,

хто ўмураваны нелюдзім...
Жыцця шматярусны тэатр,
ты ролі раздаеш усім.
Спакойны, радасны, трывожны —
ёсць папярэдні дагавор —
на свой спектакль едзе кожны,
дзе іх чакае рэжысёр.

* * *

— Мама, ну як ты жывеш-пачуваеш?
— З працы прышла я. Адпачываю.
Што прыляціш — і не думала зранку.
Ах, і прыемная неспадзяванка...
Дзякую, сыне. Пабудзеш?
— Паеду...
Трэба на працу мне пасля абеда.
Ну не сумуй, не хварэй. І дарэчы,
яблыкаў бы прыхапіць... Да сустрэчы!
— Мама, ну як ты? Ці чуеш? Ало!
Нешта званка ад цябе не было.
— Не дазванілася...
Мо ад змогі
штосьці баляць адвячоркамі ногі.
Не паддаюся хваробе ані.
Сам ты як маешся, сынку? Звані.
Вельмі чакаю твайго я званка.
Заўтра заскочыць, можа, дачка...

Божа, ах колькі нясуць асалоды
рэдкаія стрэчы, званкоў эпізоды.
Кожны маленькі такі эпизод
склеівае і выратаўвае род.
Толькі б не лопнуў — вецер наўкруг! —
праведнай роднасці тонкі ланцуг.

* * *

Страх цішыні нас бегчы прымушае
туды, дзе гэтай цішыні ледзь-ледзь.
Загадвае, не толькі спакушае,
пявучыя навушнікі надзець.
Страх цішыні і там, дзе апроч птушкі,
якая цэдзіць мілагучны спеў.
Настойвае, каб з нашай легкавушкі

гром музыкі ва ўсе кусты ляцеў.
Пакуль маўчаць над галавою зоры,
пакуль праз ноч пабульквае рака,
дынамікі гучаць ва ўсёй прасторы,
спалохаўшы ў гняздзе лесавіка.
Як збаўчым мёдам, шумам наталенне
на скрыжаванні людным ці ў глушы.
Страх цішыні — ці голасу сумлення?
Страх цішыні — ці позірку душы?

* * *

Памылак шмат за век кароткі.
Змяніць бы што... Напэўна, рады
штангісты ўсе — у іх усё-ткі
аж тры падходы да снарада.
Вось ім палепшыць вынік можна
і здзейсніць запаветнасць мэты.
А ў нас які трыумф дарожны?
Адны паломкі і кюветы.
Яшчэ хоць раз бы нам вярнуцца,
крануцца з нулявога старту,
дарогай іншай крутануцца,
адкінуўшы кураж і жарты.
Але ж каб збегчы ад нягодаў,
нашто вяртацца тэрмінова.
У нас жа тысячы падходаў...
Рабіць бы іх своєчасова.

* * *

Вось ён — гарматны ці ракетны стрэл...
Паветра загалёкала нібы.
Пагрозы тут няма для душ і цел.
Затое ёсць «эстэтыка стральбы»...
І залп па волі чалавечых рук
агонь і дым над галавой растрос.
Які высокі і парыўны гук
стартуе трыумфальна да нябёс.
Ды захапленне зыркае вачэй
ці цягне ну хаця б на паўграша?
Не цешыцца, а ўздрыгвае хутчэй,
бянтэжыцца, сціскаецца душа.
Яшчэ спакою не адбыўся крах.
Ёсць толькі шык, вясёлы знак гульбы.

Хоць гоніць у падкоркі кволы страх
грымучая «эстэтыка стральбы».

НЯБЕСНЫ ПІЛІГРЫМ

Памяці Язэпа Драздовіча

Ты фарбы ўсе ў сваёй катомцы нёс,
і апроч іх, там не было нічога.
Была дарога, як дарога-лёс,
праз дзень і ноч бясконцая дарога.
Яна табе дарыла водар свой,
паклікаўшы гасцінна на світанку.
І вабіла прытульнаю травой,
пяшчотнаю птушынай калыханкай.
Душа ляцела вольная да зор
над мурагом, які наўкруг сушыўся.
Ды прыпыняў цябе сялянскі двор,
дзе дробны клопат буйна лапушыўся.
Спявалі жорны ў восеньскай глушы
пад скрып калёс спрадвечна-манатонны...
Ды марны лёс, калі ў тваёй душы
гравасціцца адзіны хлеб надзённы.
Ах як гуляе весела рука
па чыстым полі аркуша паперы.
Шчаслівы без казённага пайка,
узмоцнены живою праўдай веры.
Абраннік Бога, мусіць, ты спярша —
празмернасці ў сваім не бачу слоўе.
Няхай сабе ў кішэні ні граша,
затое сэрца ў пацерках любові.
Як добра: лёс дарожны не прывёў
на ўсходні бераг, дзе лічыўся братам.
За тое, што свой край ты так любіў,
абавязкова быў бы вінаватым...
І падалі з тваіх нябесных сноў,
як мары-птушкі, дзіўныя лятункі
на ніткі ільняныя дываноў
такія чудатворныя малюнкі.
Ты быў для ўсіх такі жаданы госць,
нёс пекнату, нібы вясна пралескі.
Свет уратуе, пэўна, прыгажосць,
як прамаўляў нам Фёдар Дастаеўскі.
Твае малюнкі ўсе і дываны
знайшлі дарогу — у душу на покуць.
А высілкі твае — павер, яны
нас прыўзнімаюць болей, чым на локаць.

АЙЧЫНЕ

Як ты нас туліла
абутых і босых!
Ты – збаўчая сіла,
дарога і посах.

Ты – толькі ад Бога,
Святло з-пад аблокаў.
Ты – дрэва, з якога
кроў сыціцца сокам.

Плывём у сусвеце
з тваім апярэннем
Мы – лісце і вецце,
ты ж – наша карэнне.

Ты спраўна заручыш
і з духам і з хлебам.
Настойліва лучыш
з зямлёю і небам.

Згалеем на ветры
у стане нямоглым –
без ласкі і веры
тваёй мы засохнем.

ПРЫЙСЦІ ДА АЛТАРА

Прыйсці да алтара,
калі заззяе ранне
і смагай веры стане
світальная пара.

Прыйсці яшчэ тады,
як радаснае сэрца
крыніцай гулка б'ецца,
не знаючы жуды.

Прыйсці да алтара,
як пройдзе час хлапечы,
і зваліцца на плечы
зямных турбот гара.

Ад клопатаў усіх З
аныюць ногі-рукі.
І запануюць мукі
ў душы на нейкі міг.

Прыйсці да алтара,
як згаснуць сонца чары,
і зацвіце на твары
вячэрняя зара.

Жыцця вялікі цуд
адбудзецца займальна...
І стане развітальным
штодзённы твой маршрут.

Найлепшая пара –
адчуць з абдымкаў змогі,
што ўсе твае дарогі
вялі да алтара.

БАКАВЫ ПОЗІРК

Яны ідуць – ад зайздрасці нямеюць,
аж сэрца спатыкаецца на збой.
Удалячынь глядзець перад сабой
яны, папросту кажучы, не ўмеюць.

Ну што ім сонца дыск на небакраі!
Навокала кішыць натоўп жывы.
Іх утрапёны позірк бакавы
бы штосьці заклапочана шукае.

І раздражнёнасць, стаўшы ачмурэннем,
народзіць гнеў на болей маладых,
увішных, спрытных, радасных – на тых,
хто яркае накінуў апярэнне.

Ад дробязі ўсялякай навакольнай
нявечыцца іх гонар дражджавы.
Іх нездаровы позірк бакавы
хоць крышку супакоіцца не здольны.

Фіксуе з надта пільным інтарэсам
камашы, футры, дзягі, грабяні,
прыватных крамаў зыркія агні,
пранырлівыя “Вольвы”, “Мерседэсы”.

Журбу, перамяшаную са злосцю,
прыносіць звонку позірк бакавы.
І хочацца прыўзняць свае правы.
І хочацца штурхнуць убок кагосьці.

Снуюць наўкруг дзяўчаткі порсткія,
загорнутыя ў курткі польскія.
Навокал світэры нямецкія,
скуранкі чорныя турэцкія.
Плывуць, раздзьмутыя ўбакі,
кітайскія пухавікі.
А джынсы – процьма іх! –
тайваньскія. Красоўкі стракацяць германскія...
А дзе вы, цуда-чаравікі,
што вырабіў наш Мінск вялікі?
А дзе ж вы, віцебскія боцікі,
што лётаюць у танцы борздзенька?
Дзе туфелькі, скажыце, лідскія,
што аж люстэркамі пабліскваюць?
Дзе ж вы, сукенкі гожа-вузкія
ўсе нашы – пінскія, бабруйскія?
А дзе ж вы, футры маладзечанскія
для ўсіх паненак маладзенькіх?
Дзе блузкі зыркія і людскія –
барысаўскія і навагрудскія?
Ды намі ж не такое згорана –
няўжо ні кропелькі не сорамна,
гаспадары айчынна-нашыя?
Карміць вас нельга нават кашаю!
Няўжо ні трошачкі не мучыць
вас лідэрства чужой анучы?
Няўжо ў Гародні альбо ў Оршы
майстры на сто працэнтаў горшыя?
Усе, хто ў крэслах мяккіх туліцца,
вы хоць бываеце на вуліцы?
Вы зараслі зусім паперамі,
а мы ўраслі ў чужое пер'е.
Ляжаць паперы тыя Альпамі,
А мы вось-вось – і станем малпамі!

Душа маўчыць. Дажджы і скразнякі
задзьмулі ў ёй мелодыю агню.
І песень маладыя саснякі
не лезуць утрапёна ў вышыню.
Іх гулкі россып, пеністы парыў,
не ўзняўшыся, кіруюцца далоў.
І падаюць з абрыву пад абрыў
каменьчыкі калісьці звонкіх слоў.
І вось душа не плача, не крычыць,
а слухае свой урачысты сум.
І музыкай касмічнаю гучыць
паэзія маўклівых дум.

Не будзе лепшай хвілі
і дня, які святлей.
Цябе лёс моцна хіліць,
надломіць – чым далей...

Прачніся – і рабі
усё, што распачата.
Хвалюйся і любі
і не хавайся ў спраты.

Дарэмныя згрызоты
зламысніку прабач.
Свой цяжкі час маркоты
адгаласі, адплач.

Па шчодрасці спячы
гасцінны каравай.
Задоўга да начы
яшчэ раз праспявай.

Пад музыку аргана
мкне да нябёс парыў...
Ці будзе лепшы ранак
за той, што сённа быў?

Бо заўтра – толькі ўцеха
між бед і насланьня,
што далятае рэха
ад сённашняга дня.

А мы, відаць, анахраністы,
былым праняты, як іржой.
Зацята, ўпарта, наравіста
жывём не розумам – душой.
Самаахвярна беды множым,
не раз трапляем у тупік.
І палюбіць ніяк не можам
дасюль халодны свой разлік.
Яму ніяк не хочам здацца,
ніяк – такі душэўны стан...
Наш розум – выбітны дарадца,
але зусім не капітан.
Мы неаднойчы маем ласку
цярпець сумбур, аўрал, абвал...
Але ізноўку па-славянску
мы садзім сэрца за штурвал.

СУМЛЕННЕ

Табе не скажаш злосна: “Не трывож!”
Табою плоць уся наскрозь працята.
І вечарам
як немагчыма ўсё ж
цябе прагнаць
адварам пахкай мяты.

Ніяк спакою не даеш усім,
абгортваеш ты сэрца страшнай мукай.
І людства не шкадуючы зусім,
яго ты джаліш –
робішся гадзюкай.

Гукай, крычы, будзі і варушы,
калі да нас дастукацца так рупіць.
Ты – голас Бога
і людской душы.
Людской душы
і боль, і вечны рупар.

Сябе і ўсіх ці варта мне хваліць?
Пара ўжо ведаць, хто такія вы.
Жыве жаданне – вас перамяніць...
Ды шэпча досвед: шанец нулявы.
У вершах хай спяваюць салаўі,
прыносячы ці радасць, ці тугу.
А расстаўляю кропкі ўсе над “і”
я для сябе ж у першую чаргу.
Цікавасць вашу хочацца вітаць.
Увага ваша – мёд салодкі мне.
Чытайце, як пацягне пачытаць.
А не ляжыць душа – хай будзе не.
Прыхільнасць вашу – чым яе купіць?
Верш – нібы невад: блізкіх душаў лоў...
Іх панцыры ці здольны зачапіць
кіпцюрыкі праўдзівых слоў?

